

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

4/2024 г.

гр. София, 24 февруари 2026 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска колегия в съдебно заседание на 05 февруари 2026 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА

МАРИЯ ИВАНОВА

ДИЯНА ЦЕНЕВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. ПЛАМЕН СТОЕВ
2. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА
3. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА
4. МАРИО ПЪРВАНОВ
5. ЕМИЛ ТОМОВ
6. БОНКА ДЕЧЕВА

7. ЖИВА ДЕКОВА
8. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
9. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА
10. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА
11. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА
12. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ

13. ВЕСЕЛКА МАРЕВА	31. СОНЯ НАЙДЕНОВА
14. БОРИС ИЛИЕВ	32. ЗЛАТИНА РУБИЕВА
15. БОЯН ЦОНЕВ	33. НИКОЛАЙ ИВАНОВ
16. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	34. БИСЕРА МАКСИМОВА
17. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ	35. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН
18. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ	36. ЕЛИЗАБЕТ ПЕТРОВА
19. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА	37. МАРИЯ ХРИСТОВА
20. ГЕРГАНА НИКОВА	38. БОРИС ДИМИТРОВ ИЛИЕВ
21. МАЙЯ РУСЕВА	39. НЕВИН ШАКИРОВА
22. ЕРИК ВАСИЛЕВ	40. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА
23. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА	41. ИВО ДАЧЕВ
24. ВАНЯ АТАНАСОВА	42. АТАНАС КЕМАНОВ
25. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ	43. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА
26. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА	44. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА
27. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА	45. РАДОСТ БОШНАКОВА
28. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ	46. ДОРА МИХАЙЛОВА
29. ТАНЯ ОРЕШАРОВА	
30. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА	

при участието на секретаря Даниела Цветкова

постави за разглеждане тълкувателно дело № 4 по описа за 2024г. на
Общото събрание на Гражданска колегия, докладвано от съдия
ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА

Тълкувателното дело е образувано с разпореждане от 24.06.2024 г. на председателя на ВКС, издадено на основание чл. 128, ал. 1 ЗСВ вр. чл. 2.1 и чл. 6 от Правилата за приемане на тълкувателни решения от ОСГК и ОСГТК на ВКС и с допълнително разпореждане от 23.01.2025 г. на основание чл. 9 от същите правила, по следните въпроси:

1. Подлежи ли на отмяна на основание чл. 303 ГПК актът на районния съд по чл. 51, ал. 2 от Закона за наследството.

2. Подлежи ли на обжалване съдебният акт, с който съдът по реда на чл. 51 ЗН е разпоредил вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявлението на призования към наследяване за приемане или отказ от наследство, респективно, че правото му да приеме наследството е изгубено, ако не е отговорил в определения срок.

3. Налице ли е законово основание съдът, при постъпило искане за вписване на отказ от наследство, да изисква обективизиране на волеизявлението в писмена форма с нотариална заверка на подписа, респективно да постанови личното явяване на молителя за потвърждаване на авторството на изявлението.

Предпоставките по чл. 124, ал. 1, т. 1 ЗСВ за осъществяване на тълкувателна дейност от ОСГК са обосновани с противоречива практика по поставените въпроси, обективизирана в постановени съдебни актове на граждански състави на ВКС и на окръжни съдилища.

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС, за да се произнесе по поставените въпроси, съобрази следното:

1. По въпроса подлежи ли на отмяна на основание чл. 303 ГПК актът на районния съд по чл. 51, ал. 2 от Закона за наследството:

Разпоредбата на чл. 51, ал. 1 ЗН гласи, че по искане на всеки заинтересован районният съдия, след като призове лицето, което има право да наследява, му определя срок, за да заяви приема ли наследството или се отказва от него. Когато има заведено дело срещу наследника, този срок се определя от съда, който разглежда делото. Според чл. 51, ал. 2 ЗН ако в дадения му срок наследникът не отговори, той губи правото да приеме наследството, а според чл. 51, ал. 3 изявлението на наследника се вписва в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН.

Според едно от противоречивите становища в практиката на ВКС актът на районния съд по чл. 51, ал. 2 ЗН не подлежи на отмяна по чл. 303 ГПК. Съображенията са, че актът е охранителен, а нормата на чл. 540 ГПК изрично предвижда неприложимост на разпоредбите на чл. 303 – 309 ГПК за актове, издадени в охранителни производства.

Според другото становище актът на районния съд по чл. 51, ал. 2 ЗН подлежи на отмяна по чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК поради спецификата на производството по чл. 51 ЗН и необходимостта да се признае на призования към наследяване, на когото е бил определен срок да заяви дали приема наследството или се отказва от него, както правото да обжалва решението, с което съдът е разпоредил вписване на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН в особената книга на съда, така и да подаде молба за отмяна на

това решение, когато поддържа, че правото му на участие в производството е нарушено.

ОСГК на ВКС намира следното:

Производството по чл. 51 ЗН се образува по искане на молител, който може да бъде кредитор на наследството, кредитор на призования към наследяване или друг наследник, който би получил или би увеличил наследствените си права в случай на отказ от наследство от страна на призования наследник. Целта на това производство е при бездействие на призованото към наследяване лице да съдейства на молителя да изясни към кое лице преминава наследственото имущество, доколкото съгласно чл. 48 ЗН наследството се придобива с приемането му, т.е. след изразена воля за това, а не автоматично. За разлика от типичните охранителни производства, които по дефиниция са едностранни, в производството по чл. 51 ЗН участва не само молителят, но и наследникът, който е призован към наследяване. Съдът призовава този наследник, като му определя срок, в който да заяви дали приема наследството и при наличие на изрично изявление за приемане или отказ от наследство разпорежда то да бъде вписано в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН. В случай, че не последва изрично изявление, съдът разпорежда вписване в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН – че наследникът е изгубил правото да приеме наследството.

Възможно е поради допуснати в производството по чл. 51 ЗН процесуални нарушения призованият към наследяване да не е узнал за определения му от съда срок, в който трябва да заяви дали приема наследството или се отказва от него. Възможно е също да не е бил определен подходящ срок, в който наследникът да изрази волята си. По този начин неговото имущество може да бъде засегнато, тъй като той ще загуби наследствените си права, въпреки желанието да приеме наследството, което не е могъл да заяви изрично пред съда по реда на чл. 51 ЗН по независещи от него причини. Тогава вписването на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН няма да отразява действителната му воля и постановеният в производството охранителен акт ще има за последица не само оказано на молителя съдействие за упражняване на законоустановени права, но и посягане върху правната сфера на призования към наследяване.

Предвидената в чл. 51, ал. 2 ЗН последица се вписва в особената книга по чл. 49, ал. 1 ЗН въз основа на акта, който съдът постановява в производството по чл. 51 ЗН. Особената книга по чл. 49, ал.1 ЗН е публична. Целта на вписването в нея е да се даде възможност на всяко заинтересовано лице, например сънаследник, заветник, кредитор и др., да установи дали от наследството на починалия са правени откази, респ. извършвани приемания на наследството, и дали наследството е било прието направо или по опис (т. е. да се даде гласност за лицата, имащи права върху това наследство), както и дали определено лице, от имущественото състояние на което заинтересованият има интерес, се е отказало от наследство, респ. го е приело. След като особената книга за вписване на приемането и на отказите от наследство е установена в интерес на публичността, то всяко заинтересовано от наследството лице може да извършва от нея потребните за себе си справки, разчитайки на достоверността на извършените вписвания. Неистинното отразяване на волеизявлението на призования към наследяване в особената книга по чл. 49 ЗН въвежда в заблуждение третите лица, които желаят да придобият права върху наследственото имущество, както и кредиторите на наследството. Ако се довери на вписаното обстоятелство, това трето лице би било добросъвестно, но не би могло да придобие права, които неговият праводател не притежава.

Въпреки изброените особености на производството по чл. 51, ал. 2 ЗН, по своята същност то е охранително, тъй като е едностранно, (няма две насрещни страни като в исковия процес или в спорната администрация на гражданските правоотношения), безспорно (не се разрешава правен спор), насочено е към съдействие за упражняване на граждански права на молителя и не цели засягане на чужда правна сфера. Актът на районния съд по чл. 51, ал. 2 ЗН, с който се разпорежда вписване в особената книга по чл. 49, ал. 1 ЗН на факта на изгубване правото за приемане на наследството, притежава всички основни характеристики на охранителните актове – насочен е към съдебно съдействие при правомерно упражняване на граждански права, не се ползва със сила на пресъдено нещо, конститутивно или установително действие и би могъл да засегне чужда правна сфера, само ако е издаден незаконосъобразно.

След като актът е охранителен, за него се отнасят правилата на Част шеста ГПК – Охранителни производства, общите правила на ГПК,

както и съответно правилата на исковото производство, с изключенията, предвидени в чл. 540 ГПК.

Съгласно чл. 540 ГПК за охранителните производства, освен общите правила на ГПК, се прилагат съответно и правилата на исковото производство, с изключение на тези от чл. 207 до чл. 266 ГПК и от чл.303 до чл. 388 ГПК.

Основен принцип на охранителните производства е да не се допуска отмяна на вече издаден охранителен акт и заличаване на вписването му, без спорът да се разреши предварително със сила на пресъдено нещо и да се въведе установеност в отношенията между страните с участие на лицата, чиито права и интереси актът и отмяната му засягат.

Към изричната уредба на чл. 540 ГПК, която изключва пътя на отмяната по чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК за акта по чл. 51, ал. 2 ЗН, следва да се добавят и съображенията, произтичащи от задължителната практика на ВС и ВКС.

Съгласно т. 2 от ППВС № 2 от 29.09.1977 г. по гр. д. № 1/1977 г., на отмяна подлежат само актове, които се ползват със сила на пресъдено нещо, т. е. които са задължителни за страните, техните правоприменници и наследници и по които спорните въпроси не могат да бъдат пререшавани. Изрично е постановено, че по тази причина не подлежат на отмяна актовете по охранителните производства. Разбирането, че на отмяна по чл.303 и сл. ГПК подлежат само актове, които се ползват със сила на пресъдено нещо, е потвърдено и в т. 3 и т. 4 от ТР № 7 от 31.07.2017 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ВКС, ОСГТК, както и в ТР № 6 от 20.05.2022 г. по тълк. д. № 6/2020 г. на ВКС, ОСГТК.

Въпреки вписването на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН, правото на засегнатото лице да приеме наследството може да бъде защитено, като се приложат общите правила на охранителните производства – чрез защитата по чл. 537, ал. 2 ГПК, а не чрез отмяната по чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК.

С оглед особеностите на охранителното производство по чл. 51 ЗН, то и защитата по чл. 537, ал. 2 ГПК ще се прилага съответно.

На първо място - макар формално да е участвал в охранителното производство по чл. 51 ЗН, призованият наследник, който не е могъл да изрази волята си пред съда, се явява лице по чл. 537, ал. 2 ГПК, засегнато от порочния охранителен акт и това обуславя правния му интерес да иска отмяна на този акт като последица от успешно провеждане на иск за наследство срещу лицето, което е получило наследствените му права или на което наследствените права са се увеличили след вписване на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН. Така спорът за наследство ще се разреши със сила на пресъдено нещо между лицата, които са засегнати от този спор, т. е. лицата, които се ползват, съответно – които са засегнати от порочния охранителен акт. Отмяната по чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК не би могла да даде такава защита. Освен това ако актът по чл. 51, ал. 2 ЗН бъде отменен в производство по чл. 303, ал. 5 1, т. 5 ГПК, това решение може недопустимо да засегне правата на лицето, което се ползва от отменения охранителен акт и което не е участвало в производството по чл. 303 ГПК за отмяната му.

Искът за наследство е предвиден в чл. 110 ГПК. Той ще има за предмет установяване качеството на ищеца на призован наследник, което е отречено с порочния акт по чл. 51, ал. 2 ЗН. Приемането на наследството като елемент от фактическия състав на иска може да е извършено с конклюдентни действия, включително и с изявления в самата искова молба по чл. 110 ГПК. Предходното вписване на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН няма да е противопоставимо на ищеца, ако той докаже в процеса такива процесуални нарушения в охранителното производство по чл. 51 ЗН, които са го лишили от възможността да изяви волята си за приемане на наследството в това производство. Съдебното решение по чл. 110 ГПК ще обвърже със сила на пресъдено нещо както ответника, който се ползва от акта по чл. 51, ал. 2 ЗН, така и неговите правоприменици, когато правоприменството е настъпило след предявяване на иска. С това решение ще се разреши по еднакъв начин въпросът кой е призованият наследник и съответно - кому принадлежи наследственото имущество или част от него.

Ако не предяви иск по чл. 110 ГПК, наследникът, увреден от незаконосъобразния акт по чл. 51, ал. 2 ЗН, разполага и със съответните искове за защита на собствеността и другите имуществени права, включени в наследственото имущество, които ползващият се от акта по чл. 51, ал. 2 ЗН е прехвърлил на трети лица.

На следващо място - в рамките на съответния исков процес съдът ще преценява дали е била налице всяка една от предпоставките за издаване на акта по чл. 51 ЗН, т. е. дали призованият към наследяване своевременно е узнал за определения му от съда срок да заяви дали приема наследството, но въпреки това е бездействал, или не е узнал за този срок, а също и дали определеният от съда срок по чл. 51 ЗН е бил достатъчен. Защитата може да се упражни и чрез възражение.

При уважаване на съответния иск или възражение съдът ще постанови на основание чл. 537, ал. 2 ГПК отмяната на акта, въз основа на който е постановено вписване на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН и тази отмяна ще бъде вписана в книгата по чл. 49, ал.1 ЗН чрез вписване на решението по чл. 110 ГПК, вр. чл.537, ал.2 ГПК в графата „Забележки“. Въз основа на съдебното решение по чл. 537, ал. 2 ГПК действителният наследник ще може да впише в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН изричното си изявление за приемане на наследството.

2. По въпроса подлежи ли на обжалване съдебният акт, с който съдът по реда на чл. 51 ЗН е разпоредил вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявлението на призования към наследяване за приемане или отказ от наследство, респективно, че правото му да приеме наследството е изгубено, ако не е отговорил в определения срок:

Според едното становище актовете, с които съдът е разпоредил вписване на приемане или отказ от наследство, респ. че е изгубено правото да се приеме наследството, или съдът е отказал да извърши съответното вписване, не подлежат на обжалване.

Според другото становище обжалването на актовете, с които съдът е разпоредил или е отказал да разпореди вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявление за приемане или отказ от наследство, респ. че е изгубено правото да се приеме наследството в определен по реда на чл. 51 ЗН срок, е допустимо.

ОСГК на ВКС намира следното:

Съгласно чл. 274, ал. 1 ГПК срещу определенията на съда могат да бъдат подавани частни жалби, когато преграждат понататъшното развитие на делото или когато възможността за обжалване е предвидена изрично в закона. Актът на съда по чл. 51, ал. 2 ЗН нито е преграждащ,

нито в закона е предвидена неговата обжалваемост. Това е акт, с който производството по чл. 51 ЗН приключва, т. е. той не прегражда развитието на делото. От друга страна в чл. 537, ал. 1 ГПК изрично е предвидено, че решението, с което молбата за издаване на искания охранителен акт се уважава, не подлежи на обжалване. Следователно молителят в производството по чл. 51 ЗН, чиято молба е уважена, не може да обжалва постановения охранителен акт. Призованият наследник, на когото актът по чл. 51, ал. 2 ЗН се противопоставя, също не може да го обжалва. Охранителните актове, с които се уважава искането, независимо от техните особености, не подлежат на обжалване, а могат само да се атакуват по реда на чл. 537, ал. 2 ГПК.

Когато срокът по чл. 51 ЗН е определен в хода на висящ исков процес, доводите, свързани с нарушение на процедурата по чл. 51 ЗН, могат да се правят и при обжалване на акта, с който исковото производство приключва (определение за прекратяване или съдебно решение) или с който се прегражда възможността за участие на някоя от страните в процеса.

3. По въпроса дали е законово основание съдът, при постъпило искане за вписване на отказ от наследство, да изисква обективизиране на волеизявлението в писмена форма с нотариална заверка на подписа, респективно да постанови личното явяване на молителя за потвърждаване на авторството на изявлението:

Според едното становище разпоредбата на чл. 52, вр. чл. 49 ЗН, предвижда обикновена писмена форма на изявлението за отказ от наследство на лице, което е призовано към наследяване, и за съда липсва законово основание да изисква обективизиране на това волеизявление в по-тежка форма – писмена с нотариална заверка на подписа.

Според другото становище само по себе си спазването на обикновената писмена форма не е достатъчно основание съдът, сезиран с искане за вписване на отказ от наследство, да зачете волеизявлението и да извърши исканото вписване. Макар чл. 49 ЗН да не предвижда нотариална заверка на подписа като форма за валидност на заявлението за отказ от наследство, в правомощията на районния съдия е да изисква подписът да е нотариално заверен като способ за доказване на авторството на изявлението. Друг начин, чрез който съдът може да се увери в авторството

на изявлението за отказ от наследство, е като постанови личното явяване на молителя - чл. 534 ГПК.

ОСГК приема, че не е налице законово основание съдът, при постъпило искане за вписване на отказ от наследство, да изисква обективиране на волеизявлението в писмена форма с нотариална заверка на подписа.

Налице е законово основание (чл. 534 ГПК) в посочения случай съдът да постанови личното явяване на молителя, от чието име са отказът от наследство и молбата за вписване на същия в особената книга на съда, като делото се разгледа в открито заседание, ако е налице основателно съмнение дали писменото изявление за отказ от наследство, респ. молбата за вписването му, действително изхождат от лицето, посочено като техен автор.

Съображенията за това са следните:

Отказът от наследство по същността си представлява изрично едностранно волеизявление на призовано към наследяване лице, с което същото заявява, че се отказва от наследството. Наличието на отказ от наследство се доказва чрез представяне на удостоверение, издадено въз основа на извършено вписване в особената книга на съда за приеманията и отказите от наследство. За да е действителен, отказът следва да бъде направен в писмена форма пред съда, в района на който е открито наследството и да е вписан в специалната книга на съда (чл. 52 ЗН). Други императивни изисквания към формата на изявлението и реда за неговото извършване законът не поставя. Съдът е длъжен да приеме изявлението и да разпoredи вписването му в особената книга, която води, ако същото е направено в предвидената от закона форма. Изискването волеизявлението да бъде обективирано във форма, различна от посочената в чл. 49 ЗН, към която разпоредба чл. 52 ЗН препраща, не е законово установено. Такова изискване не произтича и от законова разпоредба в общите правила на охранителните производства по чл. 530 - чл. 540 ГПК - както е предвидено в чл. 531, ал. 1 ГПК, охранителното производство започва с писмена молба от заинтересованото лице.

Установените в ЗН изисквания за вписване на отказ от наследство са изявлението да е направено от лице, призовано към наследяване на починалия, от чието наследство се отказва; да е отправено

до районния съдия, в района на който е открито наследството; да не е направено под условие, за срок или за част от наследството и да не е предхождано от приемане на наследство. В рамките на тези изисквания съдът разполага с правомощието да извърши служебна проверка по смисъла на чл. 534 ГПК, когато е налице основателно съмнение досежно истинността на изложените от молителя обстоятелства. Смисълът на установеното в чл. 534 ГПК изискване е установяване истинността на обстоятелствата, изложени от молителя при подаване на искането. Тъй като производството е охранително, то извършваната от съда проверка е обусловена от установените в закона изисквания досежно формата на изявлението и подлежащите на установяване обстоятелства. Доколкото съгласно чл. 531, ал. 1 ГПК охранителното производство започва с писмена молба на заинтересованото лице и законът не предвижда различна форма на заявлението за вписване на отказ от наследство, нито установява различни от предвидените в Глава четиридесет и девета ГПК изисквания към провеждането на производството, сам по себе си фактът, че съдията не е удостоверил самоличността на лицето при подаване на искането за вписване на отказа от наследство, не обосновава наличие на основателно съмнение, налагащо разглеждането на искането в открито съдебно заседание с лично явяване на молителя. Преценката винаги е конкретна с оглед особеностите на случая.

По тези съображения Общото събрание на ОСГК на ВКС

Р Е Ш И :

1. Актът, с който районният съдия е разпоредил вписване в особената книга на съда на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН, не подлежи на отмяна по реда на чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК.

2. Актът, с който съдът по реда на чл. 51 ЗН е разпоредил вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявлението на призования към наследяване за приемане или отказ от наследство, респективно

последидцата, че правото му да приеме наследството е изгубено, ако не е отговорил в определения срок, не подлежи на обжалване.

3. Не е налице законово основание съдът, при постъпило искане за вписване на отказ от наследство, да изисква обективизиране на волеизявлението в писмена форма с нотариална заверка на подписа.

Налице е законово основание (чл. 534 ГПК) съдът да постанови личното явяване на молителя, от чието име са отказът от наследство и молбата за вписване на същия в особената книга на съда и делото да се разгледа в открито заседание, ако е налице основателно съмнение дали писменото изявление за отказ от наследство, респ. молбата за вписването му, действително изхождат от лицето, посочено като техен автор.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....о.м. т.3

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....

МАРИЯ ИВАНОВА.....

ДИЯНА ЦЕНЕВА.....о.м. т.3

ЧЛЕНОВЕ:

1. ПЛАМЕН СТОЕВ.....	24. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
2. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА...о.м. т.1 и т. 2	25. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
3. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....	26. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
4. МАРИО ПЪРВАНОВ.....	27. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....о.м. т.1 и т.2
5. ЕМИЛ ТОМОВ.....	28. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
6. БОНКА ДЕЧЕВА.....о.м. т.3	29. ТАНЯ ОРЕШАРОВА.....
7. ЖИВА ДЕКОВА.....	30. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА.....
8. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....о.м.	31. СОНЯ НАЙДЕНОВА.....
9. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....	32. ЗЛАТИНА РУБИЕВА.....
10. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....	33. НИКОЛАЙ ИВАНОВ.....
11. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....	34. БИСЕРА МАКСИМОВА.....
12. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....	35. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН.....
13. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....	36. ЕЛИЗАБЕТ ПЕТРОВА.....
14. БОРИС ИЛИЕВ.....	37. МАРИЯ ХРИСТОВА.....
15. БОЯН ЦОНЕВ.....	38. БОРИС ДИМИТРОВ ИЛИЕВ.....о.м.
16. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....	39. НЕВИН ШАКИРОВА.....
17. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....	40. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА.....
18. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....	41. ИВО ДАЧЕВ.....
19. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....	42. АТАНАС КЕМАНОВ.....
20. ГЕРГАНА НИКОВА.....	43. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА.....
21. МАЙЯ РУСЕВА.....	44. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА.....о.м. т.1
22. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....	45. РАДОСТ БОШНАКОВА.....
23. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....	46. ДОРА МИХАЙЛОВА.....

Особено мнение по т.1 и т. 2 на тълк.д.№4/2024г. на ОСГК на ВКС

Тълкувателното дело е образувано по въпросите подлежи ли на отмяна на основание чл. 303 ГПК актът на районния съд по чл. 51, ал. 2 от Закона за наследството и подлежи ли на обжалване съдебният акт, с който съдът по реда на чл. 51 ЗН е разпоредил вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявлението на призования към наследяване за приемане или отказ от наследство, респективно, че правото му да приеме наследството е изгубено, ако не е отговорил в определения срок.

Отговор на така поставените въпроси следва да бъде даден при съобразяване на особеностите на провежданото по реда на чл. 51 ЗН производство, както и на обстоятелството, че предвидената в чл. 51, ал. 2 ЗН правна последица засяга правната сфера на лице, различно от молителя, което участва в производството.

Уредбата на охранителните производства се съдържа в Част шеста на ГПК, като в чл. 530 ГПК изрично е установено правилото, че предвидените в този закон и в други закони охранителни производства се уреждат по правилата на тази глава, доколкото не са уредени особени правила. Както последователно се приема в правната теория, производството, възложено на съда, е тогава охранително, когато е насочено към акт, който по естеството си е охранителен. ОА не е акт за защита на накърнено гражданско право и лежи извън сферата на защитата по повод на правонарушения, тъй като издаването му не се предизвиква от правонарушение и не се явява санкция поради правонарушение. Производствата, които се развиват по повод правонарушение и целят акт на защита или санкция срещу правонарушение не са охранителни производства. И тъй като не е акт на защита, ОА е акт на съдебно съдействие при правомерното проявление на гражданската правоспособност и на упражнението на гражданските права. Единственото предназначение на ОА е да породи изгодни за молителя правни последици, без те да представляват същевременно посягане върху чужда правна сфера. Само ако е порочен, ОА може да засегне чужда правна сфера.

От тази същност на охранителните производства се извеждат и техните производни белези. За разлика от защитните и санкционните производства, ОП са едностранни и безспорни. Те са едностранни (развиват се само с участието на молителя и на съда), защото ОА се отнася само до правната сфера на молителя. Няма друго лице, върху чиято правна сфера актът на съда да посяга, така че то да е легитимирано да участва в ОП като насрещна страна. Те са безспорни, защото молбата да се издаде акт, ползващ молителя и непосягащ върху чужда правна сфера, не е в състояние по правило да предизвика правен спор. Поради това и актът,

който завършва охранителното производство, има не репресивен, а превантивен характер.

Всяко охранително производство, съгласно чл. 531, ал. 1 ГПК, започва с писмена молба от заинтересованото лице, произнасяйки се по която, съдът издава, респ. отказва да издаде искания акт.

Както е предвидено в чл. 537, ал. 1 ГПК, решението, с което молбата за издаване на искания акт в охранително производство се уважава, не подлежи на обжалване. Съгласно чл. 538, ал. 1 ГПК, само отказът да се издаде актът подлежи на обжалване от молителя в едноседмичен срок от връчване на решението.

За разлика от типичните охранителни производства, които по дефиниция са едностранни, в производството по чл. 51 ЗН участва не само молителят, но и наследникът, който е призован към наследяване. Постановеният в това производство съдебен акт пряко засяга неговите имуществени права, независимо дали този акт е порочен или не.

Производството се образува по искане на молител, който може да бъде кредитор на наследството, кредитор на призования към наследяване или друг наследник, който би получил или би увеличил наследствените си права в случай на отказ от наследство от страна на призования наследник. Но в производството участва и призованият към наследяване, когото съдът призовава, прилагайки при това съответно предвидените в Част първа, Глава шеста на ГПК правила, уведомявайки го за необходимостта да направи съответното изявление в определения му срок. Този срок не е установен в закона, поради което приложение в производството по чл. 51 ЗН намира разпоредбата на чл. 59 ГПК - срокът се определя от съда. При това на призования към наследяване се признава и правото да иска продължаване на определения от съда срок за изявление, както и да иска възстановяване на пропуснат срок поради наличие на особени непредвидени обстоятелства, които не е могъл да преодолее, при което приложение намира и разпоредбата на чл. 66, ал. 2 ГПК, т.е. правото на призования към наследяване да обжалва определението, с което се отказва възстановяване на срока не може да бъде отречено. Тези особености са свързани със смисъла и правните последици на вписванията, които съдът извършва по предвидения в Глава четвърта на ЗН ред.

Както е предвидено в чл. 48 ЗН, наследството се придобива с приемането му. Призованото към наследяване лице не придобива права върху наследството автоматично от момента на неговото откриване. За да придобие права върху наследството, това лице трябва да направи изрично изявление за това в предвидената от закона форма, като направеното с писмено заявление приемане се вписва в особената книга на съда по предвидения в чл. 49 ЗН ред. По същия ред в особената книга на съда се вписва съгласно чл. 52 ЗН и отказът от наследство. Производството по вписване на приемането и отказът от наследство е самостоятелно

охранително производство, по отношение на което приложение намират и правилата на Част шеста ГПК. По общо правило при подадена от призовано към наследяване лице молба за вписване на негово изявление за приемане или отказ от наследство с особената книга на съда, това лице ще разполага с възможност да обжалва постановения от съда акт както при отказ от вписване, така и ако е разпоредено вписване на изявление, различно от направеното, доколкото вписването следва да съответства на действително изразената му воля да приеме наследството или да се откаже от него.

Липсата на изявление за приемане или за отказ от наследство обаче често препятства възможността за трети на наследството лица да упражнят правата си, поради което законодателят е предвидил възможността съдът, по реда на чл. 51 ЗН да съдейства на молителя да изясни към кое лице преминава наследственото имущество.

Молителят, съгласно чл. 51, ал. 1 ГПК, отправя до съда искане, след като призове лицето, което има право да наследява, да му определи срок, за да заяви приема ли наследството или се отказва от него. Съдът призовава този наследник, като му определя срок, в който да заяви дали приема наследството и при наличие на изрично изявление за приемане или отказ от наследство разпорежда именно това изявление да бъде вписано в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН. В случай, че не последва изрично изявление, съдът разпорежда вписване в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН – че наследникът е изгубил правото да приеме наследството.

Ако съдът в производство по чл. 51 ЗН определи на призованото към наследяване лице срок да заяви приема ли наследството или се отказва от него и след изтичането на срока постанови решение, с което разпорежда в особената книга на съда да бъде вписано, че призованият към наследяване приема наследството или се отказва от него, респ. е изгубил правото да приеме наследството, съгласно чл. 537, ал. 1 ГПК молителят не разполага с правото да обжалва решението. Ако съдът постанови съдебен акт, с който откаже да определи на призованото към наследяване лице срок, за да заяви дали приема наследството или се отказва от него, или съдебен акт, с който откаже да впише в специалната книга на съда направеното от призованото към наследяване лице изявление, молителят, съгласно чл. 538, ал. 1 ГПК, може да обжалва отказа пред въззивния съд. Предвидената в чл. 537, ал. 1 ГПК необжалваемост е приложима само по отношение на лицето, което е подало молба за издаване на съответния акт по реда на охранителното производство, тъй като именно неговата молба за определяне на срок по чл. 51 ЗН е била уважена.

След проведено производство по чл. 51 ЗН в особената книга на съда обаче се вписва не изявление на молителя, а изявление на призованото към наследяване лице за приемане или за отказ от наследство, респ. изгубване

на правото му да приеме наследството. В този смисъл извършеното след проведено производство по чл. 51 ЗН вписване в особената книга на съда засяга пряко правата на участник в производството, на когото следва да бъде признато правото да обжалва акта на съда, който не съответства на действителната му воля, вкл. в хипотеза, при която е разпоредено, че призованият към наследяване е изгубил правото да приеме наследството. Още повече предвид вече посоченото, че на призования към наследяване не може да бъде отречено правото да обжалва определението, с което съдът е отказал възстановяване на срока, в който е следвало да заяви дали приема наследството или се отказва от него.

При обосноваване на тезата, че актът, с който съдът по реда на чл. 51 ЗН е разпоредил вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявлението на призования към наследяване за приемане или отказ от наследство, респективно последицата, че правото му да приеме наследството е изгубено, ако не е отговорил в определения срок, не подлежи на обжалване и на отмяна, се посочва, че въпреки вписването на последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН, правото на засегнатото лице да приеме наследството може да бъде защитено, като се приложат общите правила на охранителните производства – чрез защитата по чл. 537, ал. 2 ГПК, като в рамките на съответния исков процес съдът ще преценява дали призованият към наследяване своевременно е узнал за определения му от съда срок да заяви дали приема наследството, но въпреки това е бездействал, или не е узнал за този срок, а също и дали определеният от съда срок по чл. 51 ЗН е бил достатъчен. Подобна възможност за извършване на преценка в друг процес, свързана с надлежното призоваване и с осигуряването на възможност за реално упражняване на законно признати права, би следвало да бъде изрично предвидена, за да може констатациите на съда да бъдат противопоставени както на лицето, по чието искане е било образувано производството по чл. 51 ЗН, така и на лице, което не е участвало в производството по чл. 51 ЗН.

По общо правило възражения, свързани с ненадлежно призоваване и с липса на възможност за реално упражняване на законно признати права, са допустими при обжалване на постановения съдебен акт или в производство по отмяна, като наред с това законодателят изрично е предвидил случаите, в които подобни оспорвания са допустими, както и условията, при които същите могат да бъдат направени (чл. 120, ал. 2 КМЧП; чл. 622в, ал. 6 ГПК; чл. 624, ал. 4 ГПК и др.), признавайки при това изрично и правото на преразглеждане в определени случаи.

И не на последно място следва да се отбележи, че принципно защитата по чл. 537, ал. 2 ГПК е предоставена на лица, които не са участвали в охранителното производство, но въпреки това постановеният акт засяга техните права. Наред с това именно по причина, че не участват в

охранителното производство, тези лица биха могли да поискат спиране на производството по реда на чл. 536 ГПК.

По тези съображения следва да се приеме, че съдебният акт, с който съдът по реда на чл. 51 ЗН е разпоредил вписване в книгата по чл. 49 ЗН на изявлението на призования към наследяване за приемане или отказ от наследство, респективно последицата, че правото му да приеме наследството е изгубено, ако не е отговорил в определения срок, подлежи на обжалване и на отмяна.

Светлана Калинова

Камелия Маринова

Емилия Донкова

Диана Коледжикова по т.1

Борис Д. Илиев

Особено мнение по т.3 от Тълкувателно решение № 4/2024 г. на
ОСГК на ВКС

Считам, че по трети въпрос правилният отговор би бил: „не е налице законово изискване, съдът, при постъпило искане за вписване на отказ от наследство по чл. 52 от Закона за наследството /ЗН/ да изисква обективизиране на волеизявлението в писмена форма с нотариална заверка на подписа, но в рамките на задължението си да провери дали са налице условията за вписване на отказ от наследство в особената книга на съда, може да изиска подписът да е нотариално заверен или да постанови личното явяване на молителя, като способ за доказване на авторството на волеизявлението“.

Очевидно е, че правилото на чл. 52 ЗН, което препраща към чл. 49 ЗН относно формата на заявлението за отказ от наследство не изисква нотариална заверка на подписа. Производството по което се разглежда молбата обаче е охранително и се развива по правило в закрито заседание. Разпоредбите на чл. 532 - чл. 534 ГПК изискват проверка от районния съдия дали са налице предпоставките за вписване на отказа, сред които е и авторството на изявлението за отказ от наследство. При тази проверка съдът има правомощията и служебно да събира доказателства, да постановява лично явяване на молителя или да изисква молителя с декларация за потвърди изложеното в молбата. Тези правомощия, изрично уредени в ГПК – чл. 533 и чл. 534 ГПК и възможността за преценка на районния съдия не могат да бъдат ограничавани, включително и с задължителна съдебна практика.

Приетото от мнозинството на общото събрание, че при съмнение в авторството на изявлението на молителя за отказ от наследство, съдът постановява лично явяване, ограничава правомощията на съда и създава ненужно затруднение както за молителя, така и за съда. Приетото не съобразява и това, че заявителят може да е в обективна невъзможност да се яви лично в съда /поради болест или защото живее на място, отдалечено от седалището на съда, в района на който е открито наследството/. Тези затруднения са по-лесно преодолимо с указания за представяне на заявление или декларация/ с нотариална заверка на подписа на молителя, каквато възможност не се отрази в мотивите и диспозитива по т.3 от тълкувателния акт.

Бонка Дечева:

Дияна Ценева:

Мими Фурнаджиева: